

BOGUMIŁA MUCHA-LESZKO

*Globalizacja a perspektywy rozwoju gospodarki światowej
w świetle opracowań OECD*

Globalization Towards the Perspectives of Development in the World Economy
in the Light of the Studies of Organization for Economic Cooperation and Development

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) powstała w wyniku przekształcenia organizacji ds. współpracy gospodarczej o ściśle europejskim charakterze w organizację międzynarodową (Organisation for Economic Co-operation and Development). OECD utworzona została w roku 1960, gdy europejska Organizacja Współpracy Gospodarczej (OEEC) spełniła swoją historyczną rolę będąc powołaną do zarządzania środkami przeznaczonymi dla Europy Zachodniej w ramach Planu Marshalla (1948-1951). Pomoc miała charakter multilateralny a Stany Zjednoczone udzieliły jej pod warunkiem, że kraje europejskie opracują plan jej wykorzystania i przystąpią do liberalizacji wzajemnych stosunków handlowych. Po podpisaniu Traktatu Rzymskiego (25 III 1957 r.) i po rozpoczęciu działalności przez Europejską Wspólnotę Gospodarczą (European Economic Community) formuła OEEC, jako organizacji europejskiej zaczęła się powoli wyczerpywać, tym bardziej, że nie udało się Wielkiej Brytanii zrealizować koncepcji zbudowania na bazie OEEC europejskiej strefy wolnego handlu. Utworzona na mocy Konwencji Sztokholmskiej z 4 I 1960 r. EFTA (European Free Trade Association) objęła ostatecznie tylko siedem krajów.¹

W takich oto okolicznościach, gdy w Europie powstały dwa odrębne ugrupowania integracyjne Wspólnota Europejska i EFTA doszło do zmiany charakteru i zasięgu terytorialnego OEEC, która po podpisaniu Konwencji

¹ Konwencja Sztokholmska była podpisana przez: Austrię, Danię, Norwegię, Portugalię, Szwajcarię, Szwecję i Wielką Brytanię. Skład EFTA zmienił się w wyniku przystąpienia części jej członków do Wspólnot Europejskich i przyjmowania do EFTA nowych krajów. Od 1 stycznia 1995 roku w EFTA pozostały: Islandia, Norwegia, Szwajcaria (i Lichtenstein) i nowo przyjęta Słowenia.

Paryskiej 14 grudnia 1960 roku stała się organizacją międzynarodową, ponieważ jej sygnatariuszami (oprócz krajów europejskich) były Stany Zjednoczone i Kanada.² Liczba członków nowej organizacji OECD powiększyła się sukcesywnie, lecz traktowana była jako „klub bogatych krajów”. W latach sześćdziesiątych do OECD przystąpiły: Japonia (28 IV 1964 r.) i Finlandia (28 I 1969). W latach siedemdziesiątych OECD powiększyła się o kolejne dwa kraje: Austrię (7 VI 1971 r.) i Nową Zelandię (29 V 1973 r.). Następni członkowie przyjęci zostali po długiej, bo dwudziestoletniej przerwie. Lata dziewięćdziesiąte są nowym etapem w funkcjonowaniu tej organizacji. Transformacja polityczna i ekonomiczna w Europie Środkowo-Wschodniej i wzajemne zainteresowanie współpracą, a przede wszystkim dążenia tych krajów do integracji z Europą Zachodnią, przyczyniły się do stopniowego włączania krajów EŚW do struktur europejskich i do OECD.³

Umowy w sprawie członkostwa w OECD podpisały: Czechy (21 XII 1995 r.), Węgry (7 V 1996 r.), Polska (22 XI 1996 r.). Z krajów pozaeuropejskich członkami OECD w latach dziewięćdziesiątych zostały: Meksyk (18 V 1994 r.) i Korea Płd. (12 XII 1996 r.).

Zgodnie z art. I Konwencji Paryskiej (1960 r.) celami działalności OECD są:

- 1) podejmowanie działań wspomagających wzrost gospodarczy i wzrost zatrudnienia, które przyczyniają się do wzrostu stopy życiowej w krajach członkowskich;
- 2) podejmowanie inicjatyw zmierzających do zapewnienia stabilności finansowej i do rozwoju gospodarki światowej;
- 3) prowadzenie prac na rzecz liberalizacji handlu światowego, w szczególności o charakterze multilateralnym, promowanie współpracy w tej dziedzinie (i innych) pomiędzy krajami OECD i pozostałymi krajami;
- 4) tworzenie sprzyjających warunków dla transferu kapitału w ramach OECD.⁴

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie roli OECD na etapie globalizacji procesów gospodarczych. Zasadnicze pytania są następujące:

- a) jakie korzyści może przynieść rozwój globalizacji?
- b) jakie główne czynniki decydujące będą o rozwoju gospodarki światowej?
- c) jakie zmiany mogą nastąpić w układzie sił w gospodarce światowej?
- d) jakie główne działania są rozważane na forum OECD w celu zwiększenia korzyści gospodarczych i społecznych krajów członkowskich i gospodarki światowej jako całości?

² Konwencja Paryska weszła w życie 30 września 1961 roku. Członkami założycielami nowej organizacji były następujące kraje: Austria, Belgia, Dania, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Islandia, Kanada, Luksemburg, Norwegia, Portugalia, RFN, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Turcja, Wielka Brytania, Włochy.

³ Zainteresowanie OECD współpracą z krajami EŚW i ich członkostwo są między innymi spowodowane tworzeniem w Europie Środkowej i Wschodniej sprzyjającego klimatu dla inwestycji zagranicznych, jak również umacnianiem pozycji OECD w gospodarce światowej.

⁴ Cele OECD jej działalność i struktura organizacyjna przedstawione zostały w obszernym opracowaniu poświęconym tej organizacji: IKiCHZ, OECD a Polska, Warszawa 1995.

GŁÓWNE CECHY I TENDENCJE WSPÓŁCZESNEGO ETAPU
GOSPODARKI ŚWIATOWEJ

Rozważania, studia i dyskusje ekspertów nad rozwojem gospodarki światowej na przełomie dwóch tysiącleci i w pierwszych dwóch dekadach trzeciego tysiąclecia prowadzone na forum OECD mają ściśle globalny charakter. Nie koncentrują się na tym, który region uzyska przywództwo w gospodarce światowej, lecz zmierzają do opracowania wytycznych dla polityki OECD, która miałaby na celu integrację w skali globalnej i rozwój powiązań gospodarczych między krajami OECD i krajami rozwijającymi się. Zacieśnienie współpracy między tymi dwoma grupami krajów ma zasadnicze znaczenie dla obu z nich, dlatego, że: 1) kraje rozwijające się stanowią rynki zbytu dla krajów rozwiniętych, na których to rynkach następuje wzrost popytu (w wielu dziedzinach produkcji dóbr konsumpcyjnych kreowanie nowego popytu w krajach wysoko rozwiniętych staje się coraz trudniejsze), 2) dla krajów rozwijających się współpraca z krajami wysoko rozwiniętymi jest warunkiem rozwoju związanym z dopływem kapitału, technologii i wiedzy a w konsekwencji zmian strukturalnych w gospodarce i wzrostu dochodów per capita, 3) następuje przyspieszenie wzrostu gospodarczego i reform systemowych w wielu krajach rozwijających się a wzrost stopy życiowej ludności jest głównym warunkiem poprawy równowagi i stabilności gospodarki światowej.

Według opracowań i opinii ekspertów OECD, organizacja ta może odegrać rolę katalizatora w rozwoju procesów współzależności i globalizacji w gospodarce światowej.⁵ Inicjatywy OECD są niezbędne z punktu widzenia dalszej liberalizacji handlu i transferu kapitału oraz tworzenia międzynarodowych reguł współpracy, obejmujących inne dziedziny gospodarki. Wzrost aktywności OECD na arenie międzynarodowej jest również ważny z tego powodu, że pojawiają się także przeciwnicy rozwoju globalizacji, którą obwiniają za takie negatywne zjawiska, jak: eliminacja słabszych w warunkach rosnącego poziomu światowej konkurencji, wzrost bezrobocia, wzrost zróżnicowania dochodów, deindustrializacja, degradacja środowiska naturalnego, marginalizacja niektórych krajów słabiej rozwiniętych.⁶ W globalizacji i wzroście współzależności należy jednak widzieć przede wszystkim większe szanse dla rozwoju świata. Wzrost powiązań gospodarczych między krajami wysoko rozwiniętymi (OECD) i rozwijającymi się może być tak samo korzystny (głównie dla tych rozwijających się, jak niegdyś po II wojnie światowej współpraca gospodarcza Europy Zachodniej i Japonii ze Stanami Zjednoczonymi⁷). Trudno jest porównać dzisiejszą

⁵ Por. między innymi: OECD Proceedings, Globalization and Linkages to 2020. Challenges and Opportunities for OECD Countries. International High-level Experts Meeting, OECD 1996, oraz Towards a New Global Age. Challenges and Opportunities. Policy Report, OECD 1997.

⁶ Por. OECD, *Towards...*, *op. cit.*, s.7.

⁷ *Ibidem*.

sytuację krajów rozwijających się do sytuacji Europy Zachodniej, czy nawet Japonii po II wojnie światowej. Przede wszystkim grupa krajów, w stosunku do których stosowany jest termin „kraje rozwijające się” jest bardzo liczna i zróżnicowana pod względem osiągniętego poziomu rozwoju gospodarczego i zaawansowania reform systemowych. Kraje Europy Zachodniej po odbudowaniu gospodarek po wojnie mogły szybko włączyć się do rywalizacji gospodarczej ze Stanami Zjednoczonymi. Japonia natomiast rzeczywiście dokonała rekonstrukcji technicznej swojej gospodarki w rezultacie przepływu technologii (i umiejętnego jej wykorzystania) ze Stanów Zjednoczonych. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne krajów OECD niewątpliwie stanowią istotną szansę restrukturyzacji i dynamizacji gospodarki krajów słabiej rozwiniętych. Chodzi przede wszystkim o to, aby mogły zostać wykorzystane te szanse rozwoju, które stwarzają warunki lat dziewięćdziesiątych. Charakteryzują się one całym szeregiem zjawisk, które nie występowały w poprzednich dekadach.

Autorzy Raportu OECD (Towards A New Global Age) uważają, że najważniejsze uwarunkowania i zjawiska współczesnego etapu rozwoju, które stanowią podstawę i określają możliwości rozwoju gospodarki światowej w następnym stuleciu są między innymi następujące:⁸

1. Wprowadzenie gospodarki rynkowej i instytucji demokratycznych w krajach, które przez wiele dziesięcioleci były centralnie zarządzane.

2. Niektóre kraje pozaeuropejskie również charakteryzują podobne zmiany polityczne i gospodarcze, np. kraje Ameryki Łacińskiej.

3. Dynamiczny wzrost gospodarczy wielu krajów spoza OECD, a w szczególności krajów Azji i Pacyfiku.

4. Nastąpił wzrost znaczenia gospodarczego, a tym samym i pozycji międzynarodowej tzw. Wielkiej Piątki (Big 5), czyli Brazylii, Chin, Indii, Indonezji i Rosji, które stają się coraz ważniejszymi podmiotami gospodarki światowej. Znaczenie współpracy z tymi krajami jest również bardzo ważne ze względu na konieczność współdziałania z nimi w sprawie dynamizacji prac na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Mają one bowiem bardzo duży udział w degradacji tego środowiska, a równowaga ekologiczna jest jednym z najważniejszych problemów globalnych.

5. Lata dziewięćdziesiąte są dekadą rozwoju nowej technologii komunikacji i przepływu informacji.

6. Nastąpił bezprecedensowy wzrost handlu światowego (towarów i usług) i transferu kapitału. Miały na to wpływ inicjatywy liberalizacyjne tak międzynarodowe, jak: GATT/WTO, MFW, OECD, jak też liberalizacja transferu towarów, usług i kapitału w ramach układów regionalnych, czego najlepszym przykładem jest Unia Europejska, ale częściowe efekty osiągnane są również w ramach NAFTA (North American Free Trade Agreement). Planowane na

⁸ *Ibid.*, s. 11-16.

początek przyszedłego wieku strefy wolnego handlu (APEC, Euro-śródziemnomorska, czy FTAA – obu Ameryk) powinny wpłynąć na dalszy rozwój wolnego handlu. Liberalizacja przepływu kapitału nastąpiła później, niż przepływu towarów, ale obecnie pomiędzy krajami OECD bariery przepływu kapitału praktycznie nie istnieją. W ciągu ostatnich lat handel światowy rósł trzy razy szybciej, niż światowy produkt. Kraje azjatyckie (spoza OECD) osiągnęły 20% udziału w handlu światowym, czyli 3 razy więcej niż 25 lat temu. W ciągu ostatniej dekady bezpośrednie inwestycje zagraniczne z krajów OECD (extra OECD) rosły średnio rocznie o 15% i kierowane były zarówno do krajów OECD, jak i krajów rozwijających się. Wzrost bezpośrednich inwestycji zagranicznych był 6 razy szybszy od produktu światowego. W handlu wzrost eksportu usług (w ciągu ostatnich 15 lat) był 2 razy szybszy od eksportu towarów.⁹

7. Wymieniając cechy charakteryzujące rozwój gospodarczy ostatnich lat należy podkreślić silną integrację z gospodarką światową krajów spoza OECD. Wyraża się ona wzrostem udziału w handlu światowym i przepływie kapitału (przede wszystkim jako kraje lokaty kapitału). Odnosi się to głównie do krajów azjatyckich i Ameryki Łacińskiej. Można powiedzieć, że poza tymi procesami pozostają kraje Afryki Subsaharyjskiej. W ogólnych transferach kapitału do krajów rozwijających się charakterystyczna jest tendencja wzrostu transferu kapitału prywatnego, który jest dwa razy wyższy od transferów realizowanych w ramach pomocy przez ODA (Official Development Assistance).¹⁰ Mimo że pomoc w ramach ODA kierowana jest w dalszym ciągu do Chin, Indii i Indonezji, to rośnie tam znaczenie transferu kapitału prywatnego, kraje Afryki natomiast uzależnione są prawie całkowicie od pomocy ODA.

8. Wzrostowi gospodarczemu i liberalizacji handlu i kapitału towarzyszyły zmiany strukturalne, które odnoszą się nie tylko do krajów wysoko rozwiniętych, lecz objęły również część krajów zaliczanych do grupy słabo rozwiniętych. W krajach OECD jeszcze w roku 1960 zatrudnienie w rolnictwie stanowiło ponad 20%. Zasadnicze zmiany w tej dziedzinie nastąpiły w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych. W rezultacie spadku zatrudnienia w rolnictwie średni wskaźnik dla krajów OECD w roku 1994 wynosił 7% (bez Węgier, Polski, Korei i Meksyku). Spadek zatrudnienia w rolnictwie był związany ze wzrostem znaczenia przemysłu i usług. Średni poziom zatrudnienia w usługach osiągnął w krajach OECD 65%. Zatrudnienie w przemyśle miało tendencję rosnącą do lat siedemdziesiątych, a następnie zaczęło spadać. Najbardziej typowe zmiany w przemyśle to wzrost znaczenia gałęzi, które określane są jako

⁹ *Ibid.*, s. 15-16.

¹⁰ Jednym z Komitetów OECD jest DAC (Development Assistance Committee). Komitet ten zajmuje się organizacją pomocy dla krajów słabo rozwiniętych. Dotacje i pożyczki dla krajów słabo rozwiniętych mające na celu promowanie rozwoju gospodarczego kwalifikowane są jako ODA (Official Development Assistance).

gałęzie naukochłonne (knowledge intensive industries). Te gałęzie przemysłu i firmy usługowe wyróżniają się wyższym wskaźnikiem przyrostu zatrudnienia od średniego przyrostu zatrudnienia w całej gospodarce. W dziedzinie zatrudnienia (w krajach OECD) występuje jeszcze jedna charakterystyczna tendencja – spada zatrudnienie osób z niskim poziomem kwalifikacji, a rośnie zatrudnienie w zawodach wymagających wysokich kwalifikacji. W krajach wysoko rozwiniętych rozwinął się nie tylko przemysł przetwórczy, lecz kraje które wcześniej dokonały industrializacji swoich gospodarek są już na etapie rozwoju sektora usług. Tendencje te charakteryzują kraje azjatyckie, które rozwinęły przemysł przetwórczy jeszcze w latach siedemdziesiątych, czyli Hongkong, Singapur, Tajwan i Korea Płd.

9. Mimo wielu pozytywnych zmian w poszczególnych krajach i w skali globalnej, istnieje zjawisko, które stanowi największy problem współczesnego rozwoju. Jest nim utrzymujące się od wielu lat wysokie bezrobocie. Problem ten dotyczy wszystkich krajów OECD, choć sytuacja na rynku pracy zmienia się i są kraje, które mają wskaźnik bezrobocia w granicach 5-7%, co traktowane jest jako bezrobocie naturalne. Kraje Unii Europejskiej jako całe ugrupowanie mają w tej dziedzinie sytuację najbardziej niekorzystną wśród krajów wysoko rozwiniętych. W roku 1997 stopa bezrobocia przekroczyła 10% (przy dość dużym zróżnicowaniu pomiędzy krajami), mimo że Unia Europejska od wielu lat stawiała problem bezrobocia wśród priorytetowych spraw polityki wewnętrznej. Problemy rynku pracy były omawiane niemalże na każdym szczycie Rady Europejskiej w latach dziewięćdziesiątych. Natomiast sytuacja na rynku pracy sprawiła, że w grudniu 1996 roku szczytowi Rady Europejskiej w Dublinie towarzyszyły ogromne demonstracje, szczególnie bezrobotnej młodzieży, ponieważ co piąty młody człowiek kończący naukę pozostaje bez pracy. W związku z tak złą sytuacją w dziedzinie zatrudnienia Unia Europejska przygotowała program radykalnego rozwiązania tego problemu, który ma polegać przede wszystkim na zwiększaniu liczby ofert pracy dla ludzi młodych i generalne ograniczenie okresu pozostawania bez zatrudnienia do 1 roku.

Na forum OECD problem wysokiego bezrobocia również traktowany jest jako główne niebezpieczeństwo stabilności i przyszłego rozwoju. Propozycje dalszej liberalizacji gospodarki światowej obejmują również rynek pracy.

GŁÓWNE CZYNNIKI ROZWOJU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ NA PRZEŁOMIE STULECI

Eksperti OECD są raczej zgodni w kwestii podstawowych czynników rozwoju gospodarki światowej. Różnice polegają na określaniu ich rangi i ujawniają się w przedstawianiu bardziej szczegółowej argumentacji. Wśród czynników, które zadecydują o przyszłości świata najczęściej wymieniane są:¹¹

- 1) zmiany technologiczne,
- 2) zmiany demograficzne oraz wzrost wiedzy i kwalifikacji,
- 3) wzrost konkurencyjności,
- 4) wzrost integracji w skali globalnej a w szczególności między krajami OECD i pozostałymi krajami (rozwijającymi się),
- 5) dalsze tendencje liberalizacyjne w handlu towarami i usługami, obejmujące również przepływ czynników produkcji (w tym siły roboczej),
- 6) reformy strukturalne i socjalne,
- 7) rola instytucji międzynarodowych a przede wszystkim OECD w promowaniu inicjatyw liberalizacyjnych i tworzeniu multilateralnego systemu gospodarki światowej.

Według autorów cytowanego Raportu „Towards A New Global Age” przyszłość gospodarki światowej w głównej mierze będzie efektem zmian technologicznych i demograficznych. Trendy demograficzne są najłatwiejsze do określenia w perspektywie roku 2020 w porównaniu z innymi parametrami. Z prognoz wynika, cały przyrost ludności świata będzie zlokalizowany w Afryce i Płd Azji. Liczba ludności świata zwiększy się z 5 mld w roku 1990 do 8 mld w roku 2020. Przyrost ludności w ciągu ostatnich 30 lat jest zbliżony do liczby ludności świata w roku 1950, co oznacza, że w ciągu ostatnich 30 lat nastąpiło podwojenie liczby ludności. Afryka, Chiny i Indie (każde z osobna) mogą mieć ludność w granicach 1,3-1,4 mld.¹²

W tym samym czasie w krajach OECD następować będzie dalsze zwolnienie tempa przyrostu naturalnego, co przyspieszy proces starzenia się ludności. Zjawisko to obejmuje również Rosję i Chiny.¹³

Skutki takich tendencji demograficznych będą następujące:

* kraje rozwijające się (w większości) będą kontynuować eksport towarów i usług pracochłonnych, ponieważ tylko w tych dziedzinach będą mieć przewagę komparatywną,

¹¹ Por. OECD, *Towards...*, op. cit., s. 17 i n.; Herbert Giersch, *Rules for faster growth in the world economy*, [w:] *OECD Proceedings, Globalization*, op. cit., s. 61-65, De Anne Julius, *Globalization and linkage-intensive Development – a corporate perspective*, [w:] *ibid.*, s. 33-36; David Henderson, *International high level experts meeting – some concluding comments*, [w:] *ibid.*, s. 67-70.

¹² Liczby podaje na podstawie: *OECD, Towards...*, op. cit., s. 17.

¹³ Rosja od wielu lat miała niski przyrost demograficzny, Chiny natomiast wprowadziły skuteczną politykę ograniczania przyrostu naturalnego.

* bardziej zaawansowane kraje spoza OECD staną się strukturalnie porównywalne z krajami OECD, głównie pod względem udziału sektora usług w gospodarce,

3) w krajach OECD skutki procesu demograficznego wystąpią w kilku sferach:

- * zmniejszenie się zasobów siły roboczej,
- * spadek oszczędności prywatnych,
- * wzrost wydatków rządowych w związku z rosnącymi potrzebami w zakresie finansowania funduszy emerytalnych i opieki zdrowotnej.

Autorzy Raportu OECD uważają, że w dziedzinie rozwoju technologii rewolucyjne znaczenie (w zakresie zmian strukturalnych) może mieć dalszy rozwój technologii przepływu informacji, doskonalszy transport, alternatywne źródła energii, nowe materiały i biotechnologia. Wymienione dziedziny postępu technologicznego kształtować będą kierunki rozwoju globalnego. Z punktu widzenia tempa rozwoju procesów globalizacji zasadnicza rola przypada mikroelektronice, dalszym możliwościom w zakresie przepływu informacji oraz budowaniu globalnego społeczeństwa informacyjnego. Drugim czynnikiem, który będzie miał wpływ na rozwój globalizacji jest transport, rozwój i doskonalenie środków transportu (nowe materiały, alternatywne źródła energii) mogą wpłynąć na dalszy rozwój handlu i turystyki. Jeśli połączenia elektroniczne staną się dostępne na całym świecie nastąpi dalszy rozwój internacjonalizacji w biznesie. Ponadto szersze zastosowanie nowoczesnej technologii przepływu informacji (również w krajach rozwijających się) przyniesie ze sobą korzyści skali produkcji, czyli obniżkę kosztów połączeń.

Biotechnologia ma bezpośredni wpływ przede wszystkim na rozwój rolnictwa i jego produktywność. W istotnym stopniu dotyczy także spraw związanych z równowagą ekologiczną i działań likwidujących skutki degradacji środowiska naturalnego. W rozwoju biotechnologii upatrywane są nowe doskonalsze rozwiązania w dziedzinie zdrowia i opieki zdrowotnej ludności.

Herbert Giersch (były Prezydent Instytutu Gospodarki Światowej W Kiel) podkreśla, że najważniejszymi siłami napędowymi rozwoju są: wzrost konkurencyjności, wzrost zasobów kapitałowych i kwalifikacji siły roboczej.¹⁴ Wzrost konkurencyjności przyspieszany jest przez rozwój i spadek kosztów środków transportu i przepływu informacji oraz w rezultacie konkurencji pomiędzy krajami, która obejmuje coraz więcej sfer gospodarki, jak systemy fiskalne, zarządzanie zasobami ludzkimi na szczeblu firmy, tworzenie klimatu większej wolności ekonomicznej itp. Herbert Giersch dużą wagę przywiązuje do działalności liberalizacyjnej i regulacyjnej instytucji międzynarodowych (WTO, OECD).

¹⁴ H. Giersch, *op. cit.*, s. 61-65.

De Anne Julius (główny ekonomista British Airways) zwraca uwagę na znaczenie dla rozwoju gospodarki światowej powiązań gospodarczych między krajami OECD i krajami rozwijającymi się.¹⁵ Rynki krajów rozwijających się są bowiem niezbędne dla dalszej ekspansji wielu firm z krajów OECD. Kraje spoza OECD znajdują się obecnie na takim etapie rozwoju, który charakteryzuje się kreacją popytu, w efekcie osiągniętego wzrostu gospodarczego. Wzrost dochodów per capita przyczynia się do wzrostu popytu na towary konsumpcyjne trwałego użytku, jak pralki, lodówki, motocykle i małe samochody, a także niektóre usługi. Właśnie w tych dziedzinach spada popyt w krajach OECD.¹⁶ Wiele firm z krajów OECD dokonało w związku z tym geograficznej reorientacji swoich strategii i zaczęły intensywniej inwestować w krajach rozwijających się. Strategie inwestycyjne nie zawsze wiązane są z największymi rynkami, choć wielkość rynku ma oczywiście podstawowe znaczenie. Ale znany jest przykład Singapuru jako atrakcyjnego centrum inwestycji zagranicznych. Bardzo interesujące są oceny De Anne Julius odnoszące się do strategii marketingowych i inwestycyjnych realizowanych w krajach rozwijających się.¹⁷ Firmy zagraniczne funkcjonują tam na podstawie strategii raczej krótkookresowych obejmujących okres od 3 do 5 lat. Ich działalność cechuje pragmatyzm i wypróbowana klasyczna metoda marketingowa krok po kroku (step by step). Zdobyte doświadczenie z partnerami lokalnymi i rządami staje się podstawą dalszych planów. Dla wielu firm sprzedaż i zyski osiągane w krajach rozwijających się stanowią wciąż niewielki odsetek w stosunku do sprzedaży i zysków ogółem. Inwestycje w krajach rozwijających się mają dalsze szanse rozwoju, ale pod warunkiem większej stabilności ekonomicznej tych krajów generalnie i w stosunku do inwestycji zagranicznych w szczególności. Autorka proponuje wynegocjowanie międzynarodowych reguł, określających możliwości i warunki dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Wewnętrzne możliwości rozwoju gospodarczego i społecznego w krajach słabiej rozwiniętych kształtują głównie dwa czynniki: 1) wzrost kwalifikacji siły roboczej i lepsze jej motywowanie do pracy, 2) rosnący popyt wewnętrzny, który zależy nie tylko od tempa gospodarki, ale także od redystrybucji dochodów.

David Henderson zwraca uwagę, że niezależnie od wagi wszystkich podnoszonych czynników rozwoju gospodarki światowej – dalsze losy świata zależą od OECD, ponieważ w tej organizacji znajdują się wszystkie kraje tworzące trzy największe centra gospodarcze świata, ale przede wszystkim losy te będą kształtowane przez Stany Zjednoczone i Unię Europejską.¹⁸ W tej kwestii istnieje duża zbieżność poglądów, iż wyraźny jest układ sił w gospodarce

¹⁵ De Anne Julius, *op. cit.*, s. 33-36.

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ D. Henderson, *op. cit.*, s. 67.

światowej charakteryzujący się grą między dwoma głównymi rywalami w celu zdobywania wpływów głównego przywódcy w gospodarce światowej. Rola OECD polega na tworzeniu warunków sprzyjających wykorzystaniu możliwości rozwoju gospodarki światowej jako systemu globalnego. Eksperti OECD wyrażają przekonanie, że właściwym działaniem w celu lepszej alokacji zasobów, osiągnięcia korzyści skali produkcji, dyfuzji technologii i łagodzenia dysproporcji między krajami jest umacnianie systemu multilateralnego poprzez rozszerzanie jego zasięgu terytorialnego i gospodarczego (włączanie nowych dziedzin).

ROLA OECD NA ETAPIE GLOBALIZACJI PROCESÓW GOSPODARCZYCH

Zgodnie ze stanowiskiem wyrażanym na forum OECD umacnianie systemu multilateralnego powinno obejmować następujące dziedziny: dalszą liberalizację handlu i inwestycji, liberalizację rynku pracy, objęcie systemem multilateralnym rynków finansowych, włączenie do systemu multilateralnego zasad podatkowych, reformy strukturalne i socjalne.

Tworzenie systemu multilateralnego rozpoczęła liberalizacja handlu towarami, która realizowana była od zakończenia II wojny światowej poprzez inicjatywę GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). Od Rundy Urugwajskiej GATT (1986-1994) regulacje na szczeblu międzynarodowym objęły również handel usługami, a instytucją realizującą politykę handlową w skali międzynarodowej i rozwiązującą konflikty w tej dziedzinie stała się WTO (World Trade Organisation).¹⁹ Dalsze działania liberalizacyjne podjęte zostały w rezultacie uzgodnień w czasie Konferencji WTO w Singapurze (1996 r.). Nowe umowy objęły handel usługami telekomunikacyjnymi i technologię przepływu informacji. Kraje OECD negocjują multilateralny układ w sprawie inwestycji zagranicznych (MAI), który tworzy przede wszystkim nowe możliwości dla krajów OECD, ale kraje spoza OECD mogą również do tej umowy przystąpić. Umocnienie systemu multilateralnego wymaga tworzenia instytucji i instrumentów, które wspomagałyby osiąganie wyższego poziomu otwartości w globalizującym się świecie biznesu. Osiągnięcie większej otwartości wymaga: 1) objęcia regulacjami WTO inwestycji zagranicznych, 2) rozstrzygnięcia na szczeblu multilateralnym problemów związanych z łamaniem reguł wolnego handlu przez prywatnych uczestników rynku światowego, 3) zapewnienia warunków formalnych, aby regulacje handlowe w poszczególnych krajach były zgodne z między-

¹⁹ GATT- Ogólny Układ w sprawie Handlu i Taryf był podpisany w roku 1947 i zaczął obowiązywać od 1 I 1948 roku. Po zakończeniu Rundy Urugwajskiej w roku 1994 – GATT został włączony do nowo utworzonej Światowej Organizacji Handlu (WTO) – funkcjonuje od 1 I 1995 roku.

narodowymi inicjatywami liberalizacyjnymi. W tym kontekście dobrym przykładem jest zasada o wzajemnym uznawaniu norm i standardów realizowana przez kraje Unii Europejskiej. Zasada ta mogłaby się stać ważnym uzupełnieniem procesu liberalizacji handlu towarami i usługami w skali świata.

Nową dziedziną, która zgodnie ze stanowiskiem ekspertów OECD powinna zostać objęta procesami liberalizacyjnymi jest rynek pracy. Zasadniczą przyczyną zjawiska migracji siły roboczej jest przesłanka ekonomiczna, czyli poszukiwanie lepszych warunków życia. W ostatnich latach nabiera znaczenia czynnik związany z lepszym wykorzystaniem własnych kwalifikacji zawodowych i osiągnięciem większych sukcesów w karierze zawodowej. Biorąc pod uwagę, że w wielu krajach rozwijających się nastąpił wzrost dochodów i stopy życiowej, jak również to, że nie wszyscy w równym stopniu doświadczają korzyści wynikających ze wzrostu gospodarczego oraz uwzględniając wszystkie możliwe czynniki wpływające na wzrost migracji (ekonomiczne, społeczne, kulturowe, polityczne) należy raczej oczekiwać dalszego rozwoju tego zjawiska. Kraje OECD będą ciągle atrakcyjnym celem wielu imigrantów z biedniejszych części świata. Eksperti OECD starają się zauważać również pozytywne aspekty tego zjawiska.²⁰ Po pierwsze imigracja może zahamować proces starzenia się ludności. Po drugie może stanowić czynnik ograniczający obciążenia budżetowe związane ze wzrostem transferów na rzecz funduszy emerytalnych i powstrzymać ewentualny wzrost podatków. W związku z tym eksperci OECD postulują znoszenie barier w międzynarodowym przepływie siły roboczej. Przedstawiona została również przykładowa propozycja sposobu liberalizacji przepływu siły roboczej. Dotyczy ona wykorzystania przez kraje OECD nadwyżek siły roboczej, jakimi dysponują Chiny i Indie, ale dostęp do rynku pracy OECD dla mieszkańców tych krajów uzależniony byłby od otwarcia rynków Chin i Indii dla towarów, usług i inwestycji krajów OECD. Wydaje się, że taka zasada wzajemności we współpracy pomiędzy krajami OECD i pozostałymi krajami świata stanie się podstawą rozwiązywania wielu problemów gospodarczych i społecznych. Stworzenie możliwości zatrudnienia dla ludności Chin i Indii istotnie wpłynęłoby na przekształcenie tych ogromnych rynków z potencjalnych w realne, w rezultacie wzrostu dochodów i kreacji popytu. W przypadku uzyskania swobodnego dostępu do rynku Chin i Indii kraje OECD muszą zadbać, by odpowiedni poziom popytu został wykreowany. Powyższy przykład zastosowania zasady wzajemności stanowi korzystne rozwiązanie dla obu stron, również z punktu widzenia akceleracji wzrostu gospodarczego w skali globalnej.

Kolejną dziedziną, która powinna funkcjonować w systemie multilateralnym jest międzynarodowy rynek finansowy. W tej dziedzinie chodzi nie tylko o efektywniejsze wykorzystanie kapitału i sprawniejszy jego przepływ w skali świata, lecz przede wszystkim o wprowadzenie międzynarodowych standardów

²⁰ OECD, *Towards...*, *op. cit.*, s. 25.

(zasad i reguł) w funkcjonowaniu bankowości i finansów z międzynarodowym nadzorem bankowym włącznie. Ostatnie zakłócenia na międzynarodowym rynku finansowym (Azja) świadczą o tym, że sfera bankowości i finansów powinna możliwie najszybciej zostać objęta systemem multilateralnym i nadzorem ze strony odpowiednich instytucji międzynarodowych (jak Komitet Bazylejski ds. Nadzoru Bankowego i innych). Z usprawnieniem funkcjonowania międzynarodowego rynku finansowego wiąże się problem wprowadzania międzynarodowych uzgodnień i zasad podatkowych. OECD przygotowuje w tej sprawie globalne rozwiązanie, które mogłoby objąć również kraje spoza OECD.

ZAKOŃCZENIE (SCENARIUSZE ROZWOJU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ)

Wszystkie wymienione dziedziny systemu multilateralnego traktowane są jako priorytetowe zadania w działalności OECD, które są niezbędne w warunkach współczesnej globalizującej się gospodarki światowej. Globalizacja postrzegana jest jako zjawisko sprzyjające wzrostowi gospodarczemu i stabilności gospodarki światowej. Dlatego też rola OECD polega na inicjowaniu i realizacji działań prowadzących do wzmocnienia otwartego systemu multilateralnego. Globalizacja prowadzi również do internacjonalizacji polityki, która w poprzednich dekadach miała przede wszystkim narodowy charakter. Wyjątek stanowiły kraje Unii Europejskiej, które systematycznie poszerzały zakres polityki realizowanej na szczeblu wspólnotowym. W warunkach globalizacji kraje będą odczuwały potrzebę podejmowania wspólnych inicjatyw w celu rozwiązywania problemów gospodarczych, społecznych, a w szczególności spraw ochrony środowiska naturalnego, przyszłości sektora energetycznego, czy rolnictwa.

Globalizacja procesów gospodarczych wymaga także zmian w zarządzaniu gospodarką. W nowym wymiarze pojawia się odwieczny problem poszukiwania właściwej równowagi między rolą państwa i instytucji publicznych a podmiotami prywatnymi. Stabilność polityki państwa jest jedną z najbardziej pożądaných jej cech. Jest ona niezbędna dla zapewnienia wzrostu oszczędności i inwestycji.

Poza tym etap globalizacji procesów gospodarczych wymaga większego zaangażowania rządów poszczególnych państw w reformy zwiększające poziom otwartości gospodarek. Oprócz wymienionych sfer, w których liberalizacja powinna być kontynuowana, niezbędnym warunkiem dalszego rozwoju i stabilności są reformy socjalne. Wysokie bezrobocie (również w krajach OECD), które utrzymuje się od lat siedemdziesiątych, powoduje większe zróżnicowanie dochodów i obniżenie spójności socjalnej. Długoterminowe pozostawanie bez pracy jest zjawiskiem, które wymaga radykalnego rozwiązania, ponieważ jest społecznie nie akceptowane i stanowi niebezpieczny problem współczesnej gospodarki rynkowej. Reformy społeczne muszą zapewnić stworzenie efektywnego systemu reedukacji zawodowej, ponieważ średnio biorąc człowiek zmienia

kilkakrotnie miejsce pracy w ciągu okresu swej aktywności zawodowej. Kraje OECD mają już w tej dziedzinie osiągnięcia i cenne doświadczenia, ale utrzymujące się wysokie bezrobocie świadczy o tym, że istniejący system jest mało skuteczny.

Konkluzja końcowa jest następująca: z badań prowadzonych przez OECD wynika, że możliwe są dwa główne scenariusze rozwoju gospodarki światowej w ciągu najbliższego ćwierćwiecza. Pierwszy – mniej optymistyczny może zostać zrealizowany wówczas, gdy nie będą kontynuowane i rozwijane inicjatywy liberalizujące handel, transfer kapitału itd., czyli nie zostanie rozwinięty i umocniony multilateralny system gospodarki światowej. Jeśli przyjąć powyższe założenia to ekstrapolacja tempa wzrostu gospodarczego krajów OECD daje średni roczny wskaźnik wzrostu w granicach 2% (w ciągu ostatnich 25 lat wskaźnik ten wynosił 3%).²¹ Scenariusz taki jest szczególnie niekorzystny z punktu widzenia poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej krajów rozwijających się.

Jeżeli jednak przyjmujemy założenie, że kraje OECD i kraje spoza tego ugrupowania podejmą współpracę w celu dalszej liberalizacji handlu, transferu kapitału i przeprowadzą reformy socjalne (ze strategią tworzenia miejsc pracy włącznie) – to efekty rozwoju w skali całego świata będą zdecydowanie lepsze. Takie założenia prowadzą do następującego scenariusza:²²

1) realny produkt krajowy brutto (PKB) per capita byłby w roku 2020 w krajach OECD wyższy o 80% w stosunku do roku 1995;

2) pozostałe kraje rozwijałyby swoje gospodarki w ścisłej współpracy z OECD, a ich PKB per capita mógłby osiągnąć 30% w stosunku do PKB per capita w krajach OECD w roku 2020 (obecnie wynosi 15% w stosunku do krajów OECD).

3) wyższy wzrost gospodarczy krajów pozostających poza OECD mógłby oznaczać duże zmiany w globalnym układzie sił gospodarczych, obecnie ich udział w światowym produkcie globalnym wynosi 40% (1995 r.) a w roku 2020 mógłby osiągnąć powyżej 60%;

4) sama Wielka Piątka (Big 5) mogłaby osiągnąć udział w światowym produkcie globalnym około 1/3, czy równy udziałowi OECD;

5) udział krajów OECD w handlu światowym mógłby zmniejszyć się z 2/3 do 1/2;

6) udział handlu światowego w produkcie globalnym mógłby wzrosnąć z 30% do 50% w roku 2020, stymulując wzrost gospodarczy wszystkich krajów.

Powyższy optymistyczny scenariusz rozwoju gospodarki światowej jest zdaniem ekspertów OECD realny przy spełnieniu omówionych wcześniej warunków. Jest to jednak maksimum, jakie w ciągu przybliżonych 25 lat można

²¹ *Ibid.*, s. 18.

²² *Ibid.*, s. 20-21.

w rozwoju gospodarczym osiągnąć. Jeżeli nawet scenariusz maksimum byłby w przybliżeniu zrealizowany, to mimo braku przewagi krajów OECD w światowym produkcie globalnym, w dalszym ciągu kraje OECD utrzymałyby ważną pozycję w handlu światowym. Ponadto scenariusze te nie zawierają informacji na temat zmian strukturalnych. Zakładając nawet, że część krajów spoza OECD, które już obecnie są na etapie rozwoju sektora usług osiągnęłoby wyższy poziom restrukturyzacji gospodarki, to większość z nich, a przede wszystkim Wielka Piątka (Big 5) nie będzie w stanie dokonać tak zasadniczych zmian gospodarczych i rozwinąć gałęzie wymagające zaawansowanych technologii i gałęzi naukochlonych. Wymagałoby to nie tylko kapitału, ale i zasadniczej zmiany jakości zasobów siły roboczej. Dobrze rozwinięty system edukacyjny ma jak na razie tylko Europa i Stany Zjednoczone. Najbardziej realny wydaje się być scenariusz pośredni, czyli plasujący się pomiędzy pierwszym a drugim. Tym bardziej, że scenariusz drugi zaprezentowany został jako maksimum także w aspekcie teoretycznym.

SUMMARY

The purpose of the present paper is to analyze the present stage in the development of the world economy and to present the role of OECD in smoothing away the disproportions between the countries and in strengthening the multilateral system. The author attempted to find answers to the principal questions:

- 1) what advantages can the development of globalization bring?
- 2) what main factors will determine the development of the world economy?
- 3) what changes can take place in the structure of powers in the world economy?
- 4) what main actions are considered on the forum of OECD in order to increase the economic and social advantages of the members states and the world economy as a whole?

The following are the conclusions from the analysis:

1. Globalization is treated as phenomenon supporting the economic growth and the stability of the world economy.
2. The main factors of the economic development include: technological changes, demographic changes, growth of knowledge and qualification of the working force, increase of competition, increase of integration in the global scale, further liberalization tendencies in the trade of goods and services, structural and social reforms, the role international institutions, above all OECD in promoting liberalization initiatives.
3. It follows from the studies conducted by OECD that two major scenarios as to the development of the world economy are possible: the first, less optimistic one can be realized when liberalization initiatives in trade, capital transfers, etc. are continued and developed, that is if the multilateral system of the world economy is not developed and strengthened; the other, optimistic one means a construction of a multilateral system of the world economy which could lead to principal changes in the structure of the economic powers of the world.